

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Problematika mezinárodní adopce dětí

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program:

REHABILITACE

Autor: Dana Polenová

Vedoucí práce: Ing. Eliška Lukášová, Ph.D.

České Budějovice 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem **Problematika mezinárodní adopce dětí** jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 16. srpna 2017

.....

podpis

Poděkování

Poděkování patří především mé rodině za projevenou podporu při studii. Zároveň bych chtěla poděkovat Ing. Elišce Lukášové, Ph.D. za cenné rady při zpracování bakalářské práce.

Problematika mezinárodní adopce dětí

Abstrakt

Problematika mezinárodní adopce dětí je ve světě více diskutované téma, než je tomu v České republice. Předkládaná bakalářská práce přináší v úvodní části teoretické poznatky z průběhu procesu mezinárodní adopce v České republice. Zároveň je zde popsána legislativní úprava tohoto institutu, kde nejdůležitějším mezinárodním právním dokumentem je Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení. V stručném popisu je vymezena problematika mezinárodního osvojení. Cílem této části bakalářské práce je seznámení se základními informacemi v procesu mezinárodního osvojení z České republiky i do České republiky. Výzkumná část poukazuje na problematiku mezinárodního osvojení očima pracovníka Úřadu pro mezinárodní osvojení sídlící v Brně v porovnání s pracovníkem Dětského centra Jihočeského kraje, o.p.s. Úřad je jediným orgánem v České republice řešící agendu mezinárodního osvojení. V Dětském centru probíhá kontakt s dítětem, které je v tomto zařízení umístěno a je vybráno pro mezinárodní osvojení.

Metodologickou část tvoří kvalitativní výzkum, který byl uskutečněn využitím rozhovoru pomocí návodu. Skrze něj byly identifikovány problémy při procesu mezinárodního osvojení z pohledu pracovníků zabývajících se touto problematikou. Bylo zjištěno, že proces mezinárodního osvojení není vnímán jako problémový, ale jednotlivé kroky vedoucí k osvojení ano. Za největší problém je považováno určení, kdy je dítě osvojitelné. Děti často chybí potřebná dokumentace jako je individuální plán ochrany dítěte nebo důležitá práce s rodinou. Celkový proces mezinárodního osvojení je vnímán jako velice dobře nastavený systém. Bakalářská práce může svým obsahem posloužit jako celistvý strukturovaný popis mezinárodního osvojení. Svým výzkumem může poskytnout cenné rady pro rozšířené zpracování této problematiky.

Klíčová slova

mezinárodní osvojení; Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí; Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení; podmínky osvojení

The issue of international adoption of children

Abstract

The issue of international adoption of children is a more discussed theme in the world than it is in the Czech Republic. The presented bachelor thesis introduces the theoretical knowledge from the process of international adoption in the Czech Republic. At the same time, the legislative regulation of this institute is described, where the most important international legal document is the Convention on the Protection of Children and Cooperation in International Adoption, is described here, The brief description defines the issue of international adoption. The aim of this part of the bachelor thesis is to acquaint the reader with the basic facts in the process of international adoption from the Czech Republic and to the Czech Republic. The research part highlights the issue of international adoption through the eyes of a staff member of the Office for International Adoption located in Brno compared to the view of the employee of the Children's Center of the South Bohemian Region, o.p. The Office for International Adoption is the only institution in the Czech Republic dealing with the agenda of international adoption. The Children's Center is in the contact with a child who is placed in the device and is selected for international adoption. The methodological part consists of qualitative research, which was realized through the use of the interview with instructions. Through it, problems were identified in the process of international adoption from the point of view of the workers dealing in this issue. It has been found that the process of international adoption is not perceived as problematic, but the individual steps leading to adoption are. The determination of when the child is adoptable is considered the biggest problem. Children often lack the necessary documentation such as an individual child protection plan or important work with family. The overall process of international adoption is perceived as a very well-set system. This bachelor's thesis can serve as an integral structured description of international adoption. Through its research it can provide valuable advice for expanding this issue.

Keywords

International adoption; Office for the International Protection of Children's Rights; The Convention on the Protection of Children and Co-operation in International Acquisitions; Admission conditions

Obsah

Úvod	8
1 Současný stav.....	9
1.1 Osvojení	9
1.2 Mezinárodní osvojení.....	10
1.2.1 Statistické údaje	11
1.2.2 Osvojitel a osvojenec	14
1.2.3 Osvojitelné dítě	15
1.2.4 Proces mezinárodního osvojení do ciziny z České republiky.....	16
1.2.5 Proces mezinárodního osvojení z ciziny.....	19
1.3 Právní úprava mezinárodního osvojení.....	20
1.3.1 Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení	20
1.3.2 Úmluva o právech dítěte	22
1.3.3 Evropská úmluva o osvojení dětí.....	22
1.3.4 Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů .	23
1.3.5 Zákon č. 359/1999 Sb., O sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů ²³	
1.3.6 Ostatní zákony	23
1.4 Problematika mezinárodního osvojení.....	24
1.4.1 Finanční a časová náročnost celého procesu	24
1.4.2 Princip prvotní výchovy v ČR a její dopad.....	25
1.4.3 Možné dopady na dítě mezinárodně osvojené	26
1.4.4 Rizika mezinárodního osvojení bez zprostředkování Úřadu	27
2 Cíle a výzkumné otázky.....	29
2.1 Operacionalizace pojmů.....	29
3 Metodika	30
4 Výsledky.....	31
5 Diskuze.....	37

6	Závěr	41
7	Seznam použitých zdrojů	42
8	Seznam příloh.....	46

Úvod

Bakalářská práce se zabývá problematikou mezinárodní adopce dětí z České republiky do ciziny a z ciziny do České republiky. Autorka si zvolila toto téma především kvůli osobní zkušenosti v průběhu praxe v rámci Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a zájmu zjistit o této problematice více. Zároveň práci s dětmi vnímá jako cílovou skupinu ve svém uplatnění. Problematika mezinárodního osvojení není v české společnosti žádoucím tématem. O tom svědčí i nedostatek bibliografických podkladů. Vnímání mezinárodního osvojení by nemělo být jen na úrovni založení rodiny, ale i jako humanitární impuls. Proto by mělo být toto téma více analyzováno a probíráno.

Teoretická část bakalářské práce v úvodu vysvětluje základní pojmy jako je mezinárodní osvojení neboli adopce. Uvedená dvě slova jsou synonyma. Mezinárodní osvojení je přijetí dítěte za své z jiné země než původní. Rozhodujícím pojmem je obvyklé místo bydliště, které určuje, zdali se jedná o mezinárodní osvojení nebo vnitrostátní. V další kapitolách jsou popsány klíčové mezinárodní i vnitrostátní právní dokumenty. Mezinárodním stěžejním spisem je Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení. Tento dokument společně se zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů pověřuje jako jediný ústřední orgán zabývající se agendou mezinárodního osvojení Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně. V závěrečné teoretické části jsou samotnou autorkou vybrány problémy, které proces mezinárodního osvojení stěžují. Tyto problémy nejenom, že komplikují celý proces, ale odrazují i potenciální žadatele o mezinárodní osvojení. Jedná se o problémy jako je finanční náročnost pro žadatele, zdlouhavost celého procesu atd.

Výzkumná část práce přináší pohled na mezinárodní osvojení očima pracovníka Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí v kontrastu pracovníka Dětského centra Jihočeského kraje, o.p.s. Tato kapitola bakalářské práce je především zaměřena na zhodnocení situace mezinárodního osvojení v České republice. Formou rozhovoru pomocí návodu jsou zjištěny výsledky, které jsou následně zpracovány.

1 Současný stav

1.1 Osvojení

V úvodu práce autorka vysvětluje důvody, které vedou k osvojení dítěte. Dále je vysvětlen pojem osvojení, kterému je důležité porozumět k chápání celého procesu mezinárodního osvojení.

Jedním z důvodů, proč lidé chtějí mít děti, je naše instinktivní výbava. Tu obstarává rozmnožovací pud, jehož podstatnou součástí je pud pohlavní, který zajišťuje zplození potomstva, a pud rodičovský, který dále zajišťuje ochranu a další vývoj potomstva již narozeného (Matějček, 2002). U člověka hraje důležitou roli celá řada činitelů společenských a psychologických (Matějček, 2002). Pokud nejsme obdařeni schopností zplodit dítě, jedna z možností, jak se stát rodiči je adoptovat si dítě.

Definovat osvojení neboli adopci můžeme jako přijetí cizí osoby za vlastní (Křístek, 2016). Jedná se o právní institut, který je upraven v řadě zákonů, které budou později autorkou rozebrány v kapitole 1.3. Je znám od dob Říma a je součástí všech evropských právních řádů v různých podobách (Křístek, 2016).

Osvojené dítě získává v rodině z hlediska práva stejné postavení jako dítě biologické dítě, včetně příbuzenských vztahů s rodinou osvojitele (Bubleová, 2014). Tím zaniká příbuzenský poměr mezi osvojencem a původní rodinou. Taktéž se ruší práva a povinnosti vyplývající z tohoto poměru (Zákon č. 89/2012 Sb.). Osvojení bylo dříve děleno na osvojení zrušitelné a nezrušitelné (Bubleová, 2001). Ovšem nová právní úprava nechápe již osvojení jako formu náhradní rodinné péče, ale považuje ho za záležitost statusovou, jelikož nově vzniklé právní příbuzenství přesahuje pouhý projev péče o dítě (Eliáš, 2012). S účinností od 1. 1. 2014 rozlišujeme pouze osvojení zletilého a nezletilého (Bubleová, 2014). Další formou osvojení je tzv. mezinárodní osvojení, které je hlavním předmětem této bakalářské práce a bude podrobně probráno v následujících kapitolách.

1.2 Mezinárodní osvojení

„Lze pokládat za prokázané, že dítě samo za rodiče přijímá toho, kdo se k němu mateřsky či otcovsky chová, a nikoliv toho, kdo se tak nechová a své rodičovství prokazuje pouze úředním potvrzením rodičovství biologického (Matějček, 1999).“

Pro některé adoptivní rodiče představuje mezinárodní osvojení způsob, jak rozšířit svoji rodinu nebo se prvně stát rodiči. Ostatní mohou vnímat mezinárodní osvojení jako humanitární impuls, který je vede k péči o dítě, které by jinak čelilo drsné budoucnosti (Breuning, 2013, In: EFRAT, A. et al., 2015).

Nicméně v obou případech by mělo mezinárodní osvojení probíhat v nejlepším zájmu dítěte (Mezinárodní smlouva č. 43/2000). Proto je důležité uvést jednu velkou výhodu mezinárodního osvojení a tj., děti, o které není v České republice zájem, se dostanou do rodin v zahraničí. Především se jedná o děti odlišného etnika, většinou romského a o postižené děti. Česká společnost není příliš tolerantní zemí v rámci rozdílnosti etnika. České rodiny hledají děti tzv. „bílé rasy“. V zahraničí se s předsudky vůči Romům nesetkáváme. Multikulturní společnost je zcela normální. Romské děti dostávají unikátní možnost dostat se do milujících rodin. Jiné je také vnímání postižení, které není považováno za stigma nebo jako něco, co by činilo dítě méněcennější než jiné. Mezinárodní osvojení je pro takovéto děti lepším řešením, než umístění v ústavní péči nebo osvojení do české rodiny (Ryslová, 2012).

Mezinárodní osvojení probíhá z České republiky do ciziny a z ciziny do České republiky. Rozhodujícím pojmem, který určuje, zda se jedná o mezinárodní osvojení nebo osvojení vnitrostátní je „obvyklé bydliště žadatele“. Místo, kde žadatel pracuje, skutečně bydlí a kde má zázemí (umpod.cz, © 2009–2017). Dáno je to takto především proto, že v posledních letech dochází k mizení významu státních hranic, a tím pádem i k určitému oslabení vypovídající hodnoty jak institutu trvalého pobytu, tak státního občanství. Proto zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, zavedl jako hraniční určovatel pro určení osobní působnosti namísto dosavadního kritéria státního občanství nově kritérium obvyklého pobytu (Macela, 2015). Překvapivým faktem tedy je, že státní občanství a ani trvalý pobyt žadatele není rozhodující.

Podle Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení půjde o mezinárodní osvojení i v případě, že český státní občan žijící ve Francii bude mít zájem adoptovat dítě žijící na území České republiky (umpod.cz, © 2009–2017).

Řešením mezinárodního osvojení je podle Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení pověřen jeden ústřední orgán v rámci České republiky. Tímto orgánem je Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně (dále jen Úřad). (umpod.cz, © 2009–2017). Úřad je zřízen na základě § 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o orgán s celostátní působností specializovaný na ochranu dětí ve věcech s přeshraničním prvkem. Historie Úřadu sahá až do roku 1930 (Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, © 2009–2017).

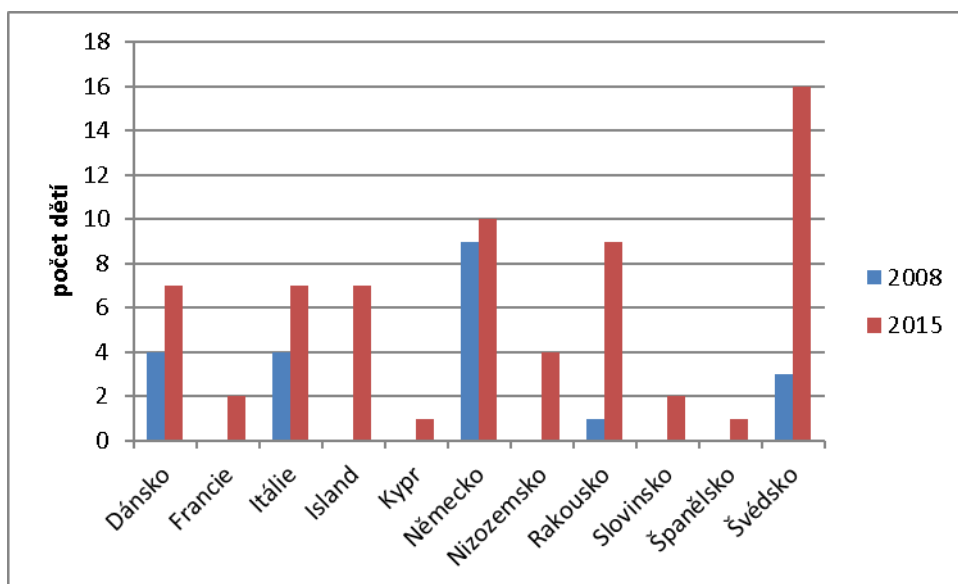
1.2.1 Statistické údaje

Ačkoliv se může zdát, že mezinárodní osvojení je novinkou současnosti, není tomu tak. Již v historii jsme se mohli setkat s mezinárodní adopcí. Nicméně je očividné, že nikoli ve stejné podobě jako je tomu dnes.

V této části bakalářské práce je žádoucí zmínit i proces mezinárodního osvojení uskutečňovaný v zahraničí. Peter Selman (In: Marre, D. et al., 2012) provedl celosvětovou studii v roce 2004 zaměřenou na proces mezinárodního osvojení, která dokazuje, že stát s nejvyšším poměrem mezi počtem narozených a mezinárodně přijatých dětí je Norsko a Španělsko. Na opačném konci žebříčku stojí Velká Británie. Dále pak uvádí paradox, že země, které posílají nejvíce dětí k mezinárodní adopci se neřadí mezi nejchudší a ani nedisponují vysokou mírou porodnosti.

Z pohledu České republiky od doby, kdy byla podepsána Haagská úmluva a zřízen Úřad bylo do ciziny osvojeno celkem 600 dětí ve věku od 1 do 9 let (umpod.cz, © 2009–2017). Statistické údaje poskytnuté Úřadem dokládají zvyšující se počet adoptovaných dětí do ciziny. Tento trend potvrzuje graf č.1, kde jsou porovnány podle zemí počty žadatelů o osvojení do ciziny z roku 2008 a 2015.

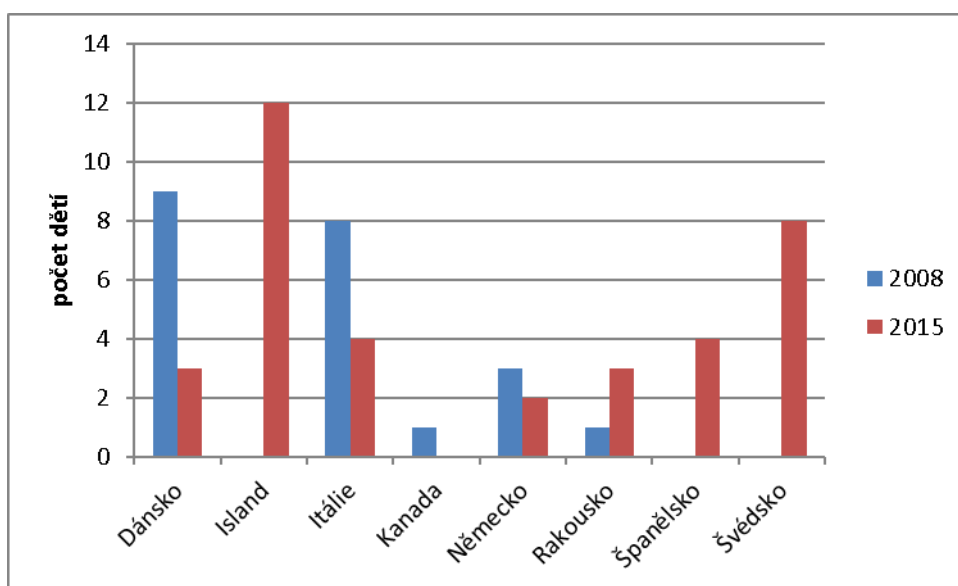
Graf č.1: Porovnání počtu žádostí o osvojení dítěte z České republiky do ciziny podle států mezi roky 2008 a 2015

Zdroj: vlastní, z Výroční zprávy umpod.cz, 2008 a 2015

Graf č. 2 ukazuje rozdíl mezi roky 2008 a 2015 v celkovém počtu svěřených dětí do péče před osvojením podle země umístění dítěte. Z celkových statistik podle Úřadu je nejvíce dětí adoptováno do zemí Dánska, Německa, Švédska a Itálie (umpod.cz, © 2009–2017).

Graf č. 2: Porovnání počtu dětí svěřených do péče před osvojením z České republiky do ciziny podle států mezi roky 2008 a 2015

Zdroj: vlastní, z Výroční zprávy umpod.cz, 2008 a 2015

Úřadem poskytnuté informace uvádějí statistiku od roku 2000 do roku 2015, kde je zmíněn počet dětí předaných do péče před osvojením. Tabulka č. 1 ukazuje kolik dětí z jakého kraje bylo takto předáno. Nejvíce dětí pocházelo z Ústeckého kraje (umpod.cz, © 2009–2017). Tento fakt můžeme přikládat k vysoké míře Romského obyvatelstva.

Z celkového počtu dětí 572 bylo do péče předáno 379 chlapců a 193 dívek. Z Tabulky č. 2 je patrný vysoký počet přijatých dětí v zemích jako je Dánsko, Německo a Švédsko. Zatímco osvojení z České republiky do ciziny se pohybuje celkově ve vyšších počtech, u osvojení do České republiky tomu tak není. Mezi roky 2000 a 2015 byla adoptována pouze jedna dívka z Filipín (umpod.cz, © 2009–2017).

Tabulka č.1: Počet dětí v péči před osvojením podle kraje, z kterých děti pocházejí mezi roky 2000 a 2015

Kraj	Počet dětí
Praha	43
Jihočeský	11
Ústecký	203
Zlínský	8
Jihomoravský	38
Karlovarský	68
Pardubický	5
Plzeňský	26
Středočeský	72
Vysočina	1
Olomoucký	23
Moravskoslezský	27
Královehradecký	11
Liberecký	36
Celkem	572

Zdroj: vlastní, z Vyžádané informace umpod.cz, 2016

Tabulka č. 2: Počet dětí v péči před osvojením podle přijímacího státu mezi roky 2000 a 2015

Stát	Počet dětí
Dánsko	167
Francie	12
Island	28
Itálie	83
Kanada	1
Kypr	1
Německo	104
Rakousko	42
Španělsko	35
Švédsko	96
Švýcarsko	2
USA	1
Celkem	572

Zdroj: vlastní, z Vyžádané informace umpod.cz, 2016

1.2.2 Osvojitel a osvojenec

Stát se rodičem je jeden z cílů, kterého chce většina lidí během svého života dosáhnout. Bohužel všem není biologicky dáno mít dítě. Pro takové případy se člověk může stát žadatelem o osvojení, osvojitelem a později skutečným rodičem. Přesto ocitnout se v roli osvojitele není jednoduché. Nicméně o kladný výsledek se může sám člověk zasloužit svým řádným chováním.

Osvojitelem se mohou stát manželé nebo jeden z manželů. Výjimečně může osvojit i jiná osoba. Jako společné dítě mohou dítě osvojit pouze manželé. Osvojení páry stejného pohlaví se nepřipouští (Metodické doporučení pro zprostředkování mezinárodního osvojení do ciziny, 2016). I když osvojení dítěte registrovanými partnery je dnes hodně diskutované téma. Osvojitel musí splňovat některé zákonem dané podmínky např. přiměřený věkový rozdíl od osvojenec. Ten by zpravidla neměl být menší než šestnáct let. Účelem je vznik vztahu stejného jako mezi rodiči a děti. Dále pak osvojitel musí projít kladně všemi vyšetřeními, aby si mohl osvojit dítě. Jako je například vyšetření psychologického a zdravotního stavu (Metodické doporučení pro zprostředkování mezinárodního osvojení do ciziny, 2016).

Podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník lze osvojit nezletilé dítě, které nenabýlo plné svéprávnosti. Přesto osvojenec musí být informován o důsledcích osvojení a udělit souhlas s osvojením s ohledem na jeho věk a stupeň zralosti. U osvojení musí být přihlédnuto k jeho přáním a názoru. Souhlas dítěte s osvojením, pokud je vyžadován musí být dán dobrovolně a nesmí být poskytnout za úplatu nebo náhradu jakéhokoli druhu (Mezinárodní smlouva č. 43/2000).

1.2.3 Osvojitelné dítě

Osvojencem může být dítě, které je právně volné. Tento pojem ovšem náš právní řád nezná, ale je často používán. Dítě může být osvojeno podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v těchto případech:

- Podle § 809 je třeba souhlasu rodičů osvojovaného dítěte.
- Podle § 818 není k osvojení třeba souhlasu rodiče osvojovaného dítěte, pokud rodič byl zbaven rodičovské odpovědnosti nebo dál souhlas k osvojení.
- Rodič není schopen projevit svou vůli nebo rozpoznat následky svého jednání ani je ovládnout.
- Rodič se zdržuje na neznámém místě a ani přes veškeré snahy orgánů veřejné moci není toto místo zjištěno.
- Podle § 819 není potřeba souhlasu rodiče, pokud není o dítě soustavně proječován opravdový zájem, jsou tedy porušovány povinnosti rodiče.
- Dále pak dle Metodického doporučení pro zprostředkování mezinárodního osvojení do ciziny (2016) lze osvojit v případě, kdy rodiče nejsou známi nebo se jedná o osiřelé dítě bez dalších příbuzných.

Soud podle § 821 rozhoduje ve zvláštním řízení, je-li, nebo není-li třeba k osvojení souhlasu rodiče. Souhlas dává rodič osobním prohlášením vůči soudu. To musí splňovat obecné náležitosti právního jednání. Soud před tím, než se rodič vyjádří, ho poučí o důsledcích prohlášení souhlasu a o podstatě osvojení. Matka osvojovaného dítěte může dát souhlas k osvojení nejdříve šest týdnů po narození dítěte. Otec osvojovaného dítěte může dát souhlas k osvojení i před uplynutím této doby, nejdříve však po narození dítěte. Je-li dán souhlas otce nebo matky dříve, nepřihlíží se k němu. Souhlas k osvojení pozbude

účinnosti vždy, nedojde-li k osvojení do šesti let ode dne, kdy byl souhlas dán (Zákon č. 89/2012 Sb.). Po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy byl dán souhlas k osvojení se pozastavuje výkon práv a povinností vyplývajících z rodičovské odpovědnosti. Soud jmenuje dítěti jako poručníka orgán sociálně-právní ochrany dětí (Metodické doporučení pro zprostředkování mezinárodního osvojení do ciziny, 2016).

1.2.4 Proces mezinárodního osvojení do ciziny z České republiky

V této podkapitole bude rozebrán průběh procesu mezinárodního osvojení. V úvodu je nutné vysvětlit takzvaný princip subsidiarity. V praxi tento princip znamená, že dítěti je hledáno prvotně umístění v náhradní rodině v České republice po dobu šesti měsíců od doby, kdy je dítě osvojitelné. Vhodná rodina je hledána podle § 24 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů příslušnými krajskými úřady. Pokud do té doby není nalezena vhodná náhradní rodina v České republice, příslušný krajský úřad zašle spisovou dokumentaci dítěte Úřadu, který následně hledá vhodnou náhradní rodinu v zahraničí. (Metodické doporučení pro zprostředkování mezinárodního osvojení do ciziny, 2016).

Krajský úřad se i po postoupení údajů Úřadu nadále snaží zprostředkovat dítěti osvojení nebo pěstounskou péči v České republice. Zajištění náhradní rodinné péče v zemi původu dítěte má zásadní přednost před osvojením dítěte do ciziny. Toto právo je v souladu s Úmluvou o právech dítěte a § 22 odst. 9 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. (mpsv.cz, 2013).

Proces mezinárodního osvojení probíhá výhradně přes Úřad, který sídlí v Brně. Na začátku celého procesu je žádost o zařazení do evidence žadatelů. Řízení je projednáváno písemnou formou. Podle zákona č. 500/2004 Sb. správní řád, ve znění pozdějších předpisů musí žádost obsahovat dané náležitosti. Prvním bodem je schválení žádosti o osvojení příslušným orgánem přijímacího státu, která musí obsahovat výslovné určení, že žadatelé jsou vhodní a způsobilí k osvojení podle práva přijímacího státu. Zároveň musí být součástí charakteristika dětí, o které jsou žadatelé schopni pečovat (Metodické doporučení pro zprostředkování mezinárodního osvojení do ciziny, 2016).

Rodiče si tak prakticky mohou nadiktovat o jaké dítě stojí. Podle Voláka (1968 In: Šanderová, 2011) „někdy uchazeči vznášejí nepochybně přehnané požadavky, jako např. aby děvče, které chtějí, tančilo, krasobruslilo, výborně se učilo apod., vyslovují tedy přání, která nelze zajistit ani u vlastních dětí.“

Dále se přikládají rodné listy žadatelů, doklady o státním občanství žadatelů a osvědčení o bezúhonnosti žadatelů, které nesmí být starší tří měsíců. Součástí žádosti musí být také oddací list žadatelů, doklad o zaměstnání, doklad o příjmech a souhlas žadatelů s prováděním kontrol dítěte v dobách stanovených Úřadem. Dotazník vyplní žadatelé každý sám až na některé společné části. Součástí je i fotodokumentace žadatelů, ale i dětí a příbuzných žijících ve společné domácnosti. Dokumentace bytových podmínek žadatelů se též přikládá. Pro úplnost žádosti se žadatelé musí podrobit sociálnímu šetření, dále psychologickému posouzení osobnosti a vyšetření o zdravotním stavu žadatelů. Sociální šetření a psychologické vyšetření nesmí být starší jednoho roku. Zpráva o zdravotním posouzení žadatelů nesmí být starší šesti měsíců. (Metodické doporučení pro zprostředkování mezinárodního osvojení do ciziny, 2016). V této fázi bývá pro žadatele o osvojení těžké vnímání času. Adoptivní rodiče musí čekat neurčitě dlouho, jen aby se dostali do evidence vhodných žadatelů o osvojení (Schoolerová, 2002). Splnit veškeré nároky, které jsou na ně kladeny není otázkou týdnů, ale měsíců.

Nejenom žadatelé musí podávat množství informací. Spisová dokumentace je vedena i u dětí vhodných k osvojení. Obsahuje osobní údaje a údaje o sociálních poměrech dítěte, jeho rodičích, sourozencích, prarodičů včetně individuálního plánu ochrany dítěte. Dále pak doklad o státním občanství a rodný list, doklad o splnění podmínek pro osvojení, doklad prokazující zachování principu subsidiarity, fotografie dítěte nebo jiný datový nosič s videem. Bylo-li vydáno, přikládá se i rozhodnutí příslušných orgánů o výchově dítěte. Důležité jsou i zprávy o psychologickém vyšetření a o zdravotním stavu a vývoji dítěte. Mimo jiné obsahuje spisová dokumentace zpracovaný Dotazník dítěte – mezinárodní osvojení (Metodické doporučení pro zprostředkování mezinárodního osvojení do ciziny, 2016).

Na základě získaných dokumentů od žadatelů a spisové dokumentace dítěte probíhá matching. Jedná se o spárování dítěte s vybranými žadateli, který provádí Úřad. Tyto návrhy je nutné posoudit. Tuto úlohu zajišťuje Poradní sbor Úřadu pro náhradní rodinnou péči (Metodické doporučení pro zprostředkování mezinárodního osvojení do ciziny, 2016). Zpráva o činnosti Úřadu za rok 2015 definuje sbor jako multidisciplinární, kde jsou zastoupeny profese dětského lékaře, psychologa, sociálního pracovníka, a to v osobách zaměstnanců ústavních zařízení, nestátních neziskových organizací i Úřadu nadřízeného Ministerstva práce a sociálních věcí. Zaměstnanci Úřadu na jednom jednání poradního sboru představí obvykle dva až tři páry

vhodných žadatelů pro konkrétní dítě. O výběru nejvhodnějšího žadatele hlasují nezávislí odborníci z poradního sboru. Žadatelé jsou podle daného pořadí Poradním sborem Úřadem oslovováni s dotazem, zda mají zájem o seznámení s dítětem (Zpráva o činnosti za rok 2015, 2015).

O provedeném výběru je potřeba informovat příslušný krajský úřad. Úřad dále zasílá tzv. matching letter, ústřednímu orgánu nebo pověřené organizaci přijímajícího státu. Matching letter je oznámení o výběru konkrétních žadatelů o osvojení pro konkrétní dítě, ve kterém jsou obsaženy informace o zdravotním a psychologickém stavu a sociálním statusu dítěte, důvod, proč je dítě osvojitelné, fotografie nebo pořízené video s dítětem (Metodické doporučení pro zprostředkování mezinárodního osvojení do ciziny, 2016).

Ústřední orgán nebo pověřená organizace posuzuje výběr provedený Úřadem. Pokud mají žadatelé zájem o seznámení se s dítětem musí neprodleně písemně potvrdit tuto skutečnost Úřadu. Před příjezdem žadatelů do České republiky musí Úřad obdržet souhlas s pokračováním řízení od ústředního orgánu či pověřené organizace. Žadatelé o mezinárodní osvojení přijíždění do České republiky vždy nejprve do sídla Úřadu. Zde jsou uvedeny do problematiky interakce a jsou poučeny o dalších krocích odpovědným právníkem Úřadu, který zároveň bude jejich kontaktní osobou po dobu pobytu v ČR. Psychologem a žadateli je proveden vstupní pohovor. Právník Úřadu obdrží od žadatelů originály svých aktuálních výpisů z rejstříku trestů a aktuální potvrzení o příjmech žadatelů. Úřad dále kontaktuje zařízení, kde je dítě umístěno, a sjedná termín návštěvy žadatelů k uskutečnění kontaktu s dítětem. Zařízení obdrží potřebné informace, tj. termín příjezdu žadatelů, pokyny k průběhu a hodnocení interakce od odpovědného právníka Úřadu. Dítě by mělo být o skutečnosti příjezdu žadatelů informováno úměrně dle jeho věku. Délka interakce je zcela individuální, pohybuje se v rozmezí 7 až 21 dnů. První návštěva zařízení a setkání žadatelů s dítětem probíhá za přítomnosti tlumočnicka, psychologa Úřadu a odborným personálem jako je ředitel nebo lékař. Psycholog Úřadu zpracovává zprávu o začátku interakce a za přítomnosti tlumočnicka navštěvuje žadatele společně s dítětem opět po 5 až 14 dnech. Tyto návštěvy slouží k vyhodnocení o možnosti pokračování procesu (Metodické doporučení pro zprostředkování mezinárodního osvojení do ciziny, 2016).

Po skončení interakce zůstávají žadatelé v České republice. Žadatelé, jsou-li pevně přesvědčeni, že chtějí dítě osvojit, musí podat návrh na předání dítěte do péče před osvojením k Městskému soudu v Brně po své první návštěvě v sídle Úřadu. Aby dítě mohlo být předáno žadatelům do péče před osvojením musí toto rozhodnutí nabýt právní moci. Toto řízení od podání návrhu k Městskému soudu v Brně trvá přibližně 4 až 6 týdnů. Do průběhu interakce se zapojuje i orgán sociálně-právní ochrany dítěte, u kterého je vedena spisová dokumentace dítěte, nebo poručník dítěte, který je vyzván, aby se zúčastnil interakce a své hodnocení zaslal na Úřad před jejím skončením. Ústřednímu orgánu nebo pověřené organizaci přijímajícího státu jsou předány informace o interakci, ale i místo ubytování žadatelů, jsou-li potřebné tlumočnické služby apod. (Metodické doporučení pro zprostředkování mezinárodního osvojení do ciziny, 2016).

Je-li vydáno rozhodnutí o předání dítěte do péče před osvojením, obdrží žadatelé cestovní doklad dítěte. Žádost o vydání cestovního dokladu podá Úřad na Magistrát města Brna, u podání žádosti musí být přítomni žadatelé a dítě samotné. V této fázi se již nejedná o žadatele, ale o budoucí osvojitele. Ti obdrží při převzetí dítěte originál rodného listu dítěte nebo jeho ověřenou kopii, propouštěcí zdravotní zprávu, průkaz zdravotní pojišťovny a očkovací průkaz dítěte. Dále zašle Úřad ústřednímu orgánu nebo pověřené organizaci přijímajícího státu osvědčení o předání dítěte do péče před osvojením, kopii dokladu o státním občanství dítěte a anonymizovanou kopii dokladu, podle kterého je dítě osvojitelné. Poslední dvě složky posílá Úřad pouze na vyžádání (Metodické doporučení pro zprostředkování mezinárodního osvojení do ciziny, 2016).

1.2.5 *Proces mezinárodního osvojení z ciziny*

Osvojení dítěte z ciziny do České republiky není hojně využíváno. Výroční zpráva Úřadu z roku 2015 uvádí šest žadatelů o osvojení z ciziny. Avšak do evidence žadatelů byl zařazen pouze jeden pár nebo jednotlivec. Jako jeden z možných důvodů může být poměrně citlivé vnímání rasových odlišností širokou veřejností v České republice (Zpráva o činnosti za rok 2015, 2015).

Dále pak vysoká finanční a časová náročnost. V historii Úřadu se podařilo osvojit dítě z Filipín a Albánie. Úřad se přes veškeré úskalí snaží prohloubit spolupráci v jiných zemích. Žadatelé se tak mohou kromě Albánie a Filipín obrátit na země jako je Bulharsko, Burundi nebo Burkina Faso (umpod.cz, © 2009–2017).

Následující text je podle (umpod.cz, © 2009–2017). Do procesu mezinárodního osvojení z ciziny do České republiky se mohou žadatelé dostat souhlasem k zařazení do evidence Úřadu, pokud mu nebude zprostředkováno dítě z České republiky do doby 3 let. Další možností je, že se žadatelé přímo vyjádří s žádostí o mezinárodní osvojení. Žadatelé musí pobývat v České republice déle jak 1 rok. Zájemci o mezinárodní osvojení podávají svoji žádost v místě svého bydliště na obecní úřad obce s rozšířenou působností. Dále probíhá proces stejně jako při mezinárodní adopci do ciziny. Jako je sbírání údajů o zdravotním stavu žadatelů. Etnickém, náboženském a kulturním prostředí, ve kterém žijí a představy žadatelů o přijímaném dítěti. Žadatelé musí sdělit Úřadu zemi, z níž chtějí osvojené dítě adoptovat a doplnit žádost dle požadavků vybrané země. Možnost osvojit si dítě z ciziny lze jenom u členských států Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení. (umpod.cz, © 2009–2017).

V této fázi postupuje tamější úřad stejně jako Úřad u nás. Je-li žádost přijata, žadatelé jsou zařazení do tamního seznamu vhodných budoucích adoptivních rodičů. Poté dochází k jejich výběru pro konkrétní dítě. Úřadu jsou odeslány dostupné informace týkající se dítěte a ten je pak předkládá žadatelům. Žadatelé mají možnost vyjádřit se, zda chtějí v adopci pokračovat. Je-li odpověď kladná, musejí vycestovat do země původu dítěte a pobývat zde po určitou dobu. Pokud nejsou žádné komplikace a osvojení je v zájmu dítěte, rozhodnou příslušné místní orgány o adopci nebo svěřeni dítěte do péče. Žadatelé tedy mohou s dítětem odcestovat do České republiky. Úřad je povinen podle podmínek konkrétního státu zasílat zprávy o vývoji dítěte v nové rodině. Zároveň je nápomocen při soudních a správních řízeních na území České republiky. (umpod.cz, © 2009–2017).

1.3 Právní úprava mezinárodního osvojení

V této kapitole budou krátce rozebrány jednotlivé právní dokumenty zabývající se mezinárodní adopcí. Právní úpravu mezinárodního osvojení tvoří dokumenty vnitrostátního a mezinárodního charakteru.

1.3.1 Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení

Nejvýznamnějším dokumentem na poli mezinárodního osvojení je Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (dále jen Haagská úmluva) (Bubleová et al., 2014). Je publikována ve sbírce mezinárodních smluv pod č. 43 z roku 2000. Byla vypracována a přijata Haagskou konferencí soukromého mezinárodního práva

29. května 1993 (Bubleová et al., 2014). Česká republika Haagskou úmluvu podepsala 1. prosince 1999 v Haagu. Dne 1. června roku 2000 vstoupila Haagská úmluva pro Českou republiku v platnost na základě svého článku 46 odst.2 (Mezinárodní smlouva č. 43/2000). K datu 29.3.2017 má Haagská úmluva celkem 98 smluvních států (HCCH, © 1951-2017).

Primární impuls pro stanovení Haagské úmluvy byly rostoucí obavy ohledně zneužívání adopcí z hlediska prodeje nebo únosu dětí. Haagská úmluva usiluje o zajištění mezinárodního osvojení v nejlepším zájmu dítěte a zabraňuje únosům, prodeji a obchodu s dětmi (Hansen et al., 2006, In: EFRAT, A. et al., 2015).

Je členěna do 7 kapitol a 48 článků. V kapitole první jsou připomenuty cíle tohoto dokumentu. Jedná se o cíl vytvoření záruky toho, aby se mezinárodní osvojení uskutečňovala v nejlepším zájmu dítěte a respektovala jeho základní práva uznávaná mezinárodním právem. Cílem je vybudování systému spolupráce mezi smluvními státy tak, aby byly respektovány tyto záruky a předcházelo se únosům, prodeji i obchodování s dětmi. V druhé kapitole jsou popsány podmínky mezinárodního osvojení, kdy lze mezinárodní osvojení uskutečnit. Jedná se o to, zdali je dítě osvojitelné, jestli byl splněn princip subsidiarity a další podmínky, které jsou autorkou rozpracovány v bodu 1.2.3. (Mezinárodní smlouva č. 43/2000).

Zároveň Úmluva v kapitole 3 stanovuje, aby stát pověřil jeden ústřední orgán, který se bude mezinárodním osvojením zabývat. Tímto orgánem v České republice, jak už autorka dříve uváděla, je Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně. V této části jsou podány informace o činnostech, jaké bude Úřad vykonávat. Kapitola čtvrtá popisuje průběh mezinárodního osvojení. Proces mezinárodního osvojení je autorkou rozebrán v části 1.2.4 a 1.2.5. V kapitole pět jsou popsány případy uznání a důsledky osvojení. Je zde například připomenuta nutnost příslušného orgánu, kde bylo osvojení provedeno, potvrdit správnost celého procesu. Je-li v souladu s Úmluvou tento proces zákonným postupem uznán i v ostatních smluvních státech (Mezinárodní smlouva č. 43/2000).

V části všeobecná ustanovení jsou připomenuty zákony, které Úmluva nemění. Jako je právo prvotního osvojení v zemi původu dítěte. Dále skutečnost, že nikdo z účastníků nesmí mít nepatřičný finanční zisk nebo jiný zisk z činnosti týkající se mezinárodního osvojení. Je kladen důraz na urychlenost řízení příslušných orgánů

smluvních států ve věcech osvojení. Kapitola sedmá obsahuje závěrečná ustanovení. (Mezinárodní smlouva č. 43/2000).

1.3.2 Úmluva o právech dítěte

Jedná se o nejrozšířeněji ratifikovanou smlouvu o lidských právech v dějinách. Byla přijata valným shromážděním OSN dne 20. listopadu roku 1989 (Úmluva o právech dítěte a související dokumenty, 2016).

Od té doby ji s výjimkou USA ratifikovaly všechny státy světa (unicef.cz © 2004-2017) Její jedinečnost pramení z pozice prvního právně závazného mezinárodního nástroje, který zahrnuje celý katalog lidských práv – občanská a politická práva dětí, práva hospodářská, sociální a kulturní. Úmluva o právech dítěte (dále jen Úmluva) se stala klíčovým dokumentem v systému mezinárodněprávní ochrany dítěte. Česká a Slovenská federativní republika podepsala Úmluvu dne 30. září 1990 a 6. února 1991 nabyla účinnosti. Česká republika se rovněž přihlásila k dodržování závazků vyplývajících z Úmluvy. Ta disponuje čtyřmi základními principy:

- zákaz diskriminace,
- nejlepší zájem dítěte,
- právo na život, přežití a rozvoj dítěte,
- názor dítěte (David, 1999).

1.3.3 Evropská úmluva o osvojení dětí

Jeden z nejstarších dokumentů pojednávající o osvojení je Evropská úmluva o osvojení dětí, která byla přijata Radou Evropy ve Štrasburku dne 24. dubna 1967. Česká republika úmluvu podepsala dne 15. 12. 1999 a dnem 9. 12. 2000 vstoupila v platnost. Evropská úmluva o osvojení dětí obsahuje 5 částí a 28 článků (Mezinárodní smlouva č. 133/2000). Evropská úmluva o osvojení dětí vznikla za účelem dosažení větší jednoty mezi jejími členy v rámci usnadnění celého procesu osvojení. Klade si za cíl omezení potíží, které jsou způsobeny odlišnostmi v zásadách a postupech v jednotlivých zemích. Zároveň tyto zásady podporují sociální status a blaho osvojovaných dětí. V dokumentu je upravena celá problematika osvojení, která se vztahuje pouze na nezletilé děti (Mezinárodní smlouva č. 133/2000).

1.3.4 Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Jedná se o stěžejní vnitrostátní právní dokument, který nabyl účinnosti 1. ledna 2014. Tento zákon nahradil dřívější zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Upravuje podmínky celého procesu osvojení. V zákoně jsou podrobně rozpracovány následující oblasti jako je souhlas s osvojením, souhlas dítěte s osvojením, souhlas biologických rodičů, péče před osvojením, následky osvojení, utajení osvojení, dohled nad úspěšností osvojení, zrušení osvojení, opětovné osvojení osvojence, osvojení zletilého a osvojení, které není obdobou osvojení zletilého a společná ustanovení pro osvojení zletilého (Zákon č. 89/2012 Sb.).

1.3.5 Zákon č. 359/1999 Sb., O sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí je jeden z nejdůležitějších vnitřních předpisů, který zajišťuje ochranu dětem a mladistvým. V tomto zákoně je uvedeno i mezinárodní osvojení zejména v § 3, podle kterého je zřizován Úřad. V § 25 je popsán průběh procesu osvojení, ve kterém jsou podány informace, jak musí Úřad postupovat. V § 35 jsou určeny funkce, které musí Úřad zastávat, jako je funkce opatrovníka dítěte, výkon funkce sociálně-právní ochrany dítěte ve vztahu k cizině nebo udělení souhlasu s osvojením (Zákon č. 359/1999 Sb.).

1.3.6 Ostatní zákony

Dalšími důležitými dokumenty, které nepřímou upravují osvojení je zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů a usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů, kde jsou určena stejná práva dětem narozeným v manželství i mimo něj. Zároveň mají děti právo na rodičovskou výchovu a péči a právo rodičů na jejich péči a výchovu. Práva rodičů mohou být omezena proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona (Ústavní zákon č. 2/1993 Sb.)

Dále pak zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů.

1.4 Problematika mezinárodního osvojení

V této části bakalářské práce budou rozebrány jednotlivé problémové faktory, které se mohou během procesu mezinárodního osvojení vyskytnout, ale i faktory vedoucí k problémům před osvojením nebo po osvojení. Autorka si je vědoma, že nemůže popsat veškeré rizikové faktory. Proto je následný text pouze výčtem některých z nich.

1.4.1 Finanční a časová náročnost celého procesu

Jeden z faktorů, který ovlivňuje průběh mezinárodního osvojení je administrativní stránka celého procesu. Jedná se o časově náročný proces. Zdlouhavost procesu osvojení dítěte se často emociálně projevuje. A to jak na straně budoucích adoptivních rodičů, tak i dítěte. Potencionální rodiče se setkávají s mnoha právními požadavky, které činí proces přijímání delší a obtížněji dokončitelný (Herszenhorn, et al., 2012, In: EFRAT, A. et al., 2015).

Ačkoliv si Haagská úmluva klade za účel chránit děti, objevuje se i negativní dopad v časové náročnosti a těžkosti schvalování. Ten je podle potenciálních rodičů více byrokratický než proces, který neprobíhá podle Haagské úmluvy (Eijsink, 2011, In: EFRAT, A. et al., 2015).

Další stránka věci je finanční náročnost, která může být značně vysoká. Žadatel musí vynaložit poměrně vysokou finanční částku spojenou s cestovními náklady, které zahrnují i povinný pobyt v zemi původu dítěte. Dále pak náklady na tlumočnicka a právní zastoupení u místních soudů či jiných orgánů, se soudními poplatky a poplatky ústředního orgánu v zemi původu (Osvojení dítěte z ciziny na Úřadě pro mezinárodněprávní ochranu dětí, © 2009–2017).

Dle výzkumu (EFRAT, A. et al., 2015) vědci tvrdí, že potenciální rodiče dávají větší váhu na náklady Haagské úmluvy než na pozitivní důsledky úmluvy. Náklady jsou pro potenciální rodiče více znepokojující než přínosné aspekty úmluvy, které jsou pro ně vzdálenější.

1.4.2 Princip prvotní výchovy v ČR a její dopad

Již v podkapitole 1.2.4. byl zmíněn a vysvětlen princip subsidiarity. V této části práce se ovšem autorka chce zaměřit na dopad tohoto principu na dítě. Princip subsidiarity neznamena jenom upřednostnění výchovy v náhradní rodině. Prvotním zájmem je výchova v rodině biologické (The implementation and operation of the 1993 Hague intercountry adoption convention: Guide to good practice, 2008). V tomto ohledu je Česká republika kritizována, že nepodniká preventivní nebo podpůrné kroky, které by vedly k předcházení nutnosti odebrání dítěte z rodiny. (Janočková, 2009).

Hlavní princip, jenž by měl být dodržován je jednání státu v nejlepším zájmu dítěte, jak už bylo několikrát uvedeno. Proto by měla být politika státu především zaměřena na ochranu rodiny. Kroky, které k tomu povedou je nutné podnikat v nejkratší možné době. To znamená neoddalovat jisté možnosti vedoucí k nalezení rodiny pro dítě v jiné zemi (The implementation and operation of the 1993 Hague intercountry adoption convention: Guide to good practice, 2008).

Věk dítěte při adopci a předchozí zkušenost s různými institucemi ústavní výchovy je brán jako rizikový faktor pro pozdější přizpůsobení dítěte adopci (Gunnar et al., 2007, In: MOLINA, P. et al., 2014).

Každý den strávený v ústavní péči má na dítě negativní dopad. Zde nejsou uspokojovány základní psychické potřeby dítěte. Langmeier a Matějček (2011) ve své studii uvádí tyto základní psychické potřeby člověka:

- *„Potřeba stimulace - potřeba optimálního přívodu podnětů co do jejich variability, modality, kvantity a kvality s ohledem na konkrétní dítě.“*
- *„Potřeba „smysluplného světa“, řádu v chaosu podnětů neboli potřeba podmínek pro účinné učení.“*
- *„Potřeba jistoty, bezpečí interpersonálního vztahu typu „matka-dítě, toho, čemu říká anglosaská literatura – „attachment“ (citové připoutání).“*
- *„Potřeba osobní identity – potřeba sociálního začlenění do širšího okruhu lidí.“*
- *„Potřeba „otevřené budoucnosti“ – potřeba životní perspektivy či „životního smyslu“*

Nejsou-li tyto potřeby uspokojovány v dlouhodobém horizontu a dostatečnou měrou, dítě pak prožívá psychické trauma a dochází tak k psychické deprivaci (Langmeier, Matějček, 2011).

1.4.3 Možné dopady na dítě mezinárodně osvojené

Dříve než rozhodneme o umístění dítěte do procesu mezinárodního osvojení, měli bychom zvážit určité faktory, které mohou mezinárodní osvojení stěžovat, a to především z hlediska dítěte.

V případě, kdy je osvojeno dítě kojeneckého věku a je svěřeno do péče milující rodiny dbající na výchovu dítěte dbá, neshledáváme v tomto případě žádný problém. Ovšem podíváme-li se na téměř tu samou situaci, kdy hlavní roli nebude mít kojeneček, ale dítě například předškolního věku, ocitáme se na půdě mnoha problémů. Jazyková bariéra může být pro dítě značně traumatizující. Je nutné zvážit, zda mezinárodní osvojení je pro starší jedince vhodné. Také je důležité přihlídnout k přáním dítěte.

Kapitán (2011) ve statistice věkové kategorie dětí zařazených do mezinárodního osvojení uvádí, že většinu dětí tvoří věková skupina od tří do čtyř let, která je umístěna do ústavní výchovy od raného věku. Z této alarmující statistiky vyvozuje, že „propadání dítěte“ sítím vnitrostátních forem náhradní rodinné péče trvá zpravidla tři roky. Možné příčiny vidí v délce soudních řízení a systému práce orgánů sociálně-právní ochrany.

Mnoho dětí osvojených mezinárodně nebo vnitrostátně muselo čelit nepříznivým situacím v rodině. Je to například zanedbávání nebo týrání blízké osoby. Tyto faktory mohou ovlivnit jejich adaptaci a vztahy v rodině nebo s vrstevníky (Rutter et al., 1998, In: BARCONS et al., 2014). Van den Dries et al., (2009, In: BARCONS et al., 2014) uvádí, že děti adoptované ze zemí východní Evropy mohou vykazovat větší problém s vytvořením vazeb než děti adoptované z jiných kontinentů.

Další výzkum, který probíhal po celý rok sledoval 53 mezinárodně osvojených dětí v průměrném věku umístění 5,68 let. Výsledky ukázaly, že vývoj dítěte po roce v adoptivní rodině měl významný kladný dopad na rozvoj kognitivních funkcí, ale i na rozvoj v sociálně emociální sféře (Canzi, 2017).

1.4.4 Rizika mezinárodního osvojení bez zprostředkování Úřadu

Mezinárodní osvojení je předmětem sporných diskusí, kdy na jedné straně lze adopci vyjádřit jako "záchranu dětí" a na straně druhé jako "obchodování s dětmi" (Gibbons, 2017).

Mezinárodní osvojení pod záštitou Haagské úmluvy by problematice obchodování s dětmi měla předejít. Jelikož osvojení je možné i jinými způsoby, tento princip ochrany dítěte nemusí být vždy dodržen.

Nedočkavost žadatelů o osvojení dítěte vede žadatele k volbě obcházení mezinárodního procesu osvojení ze zemí, které nejsou signatáři Haagské úmluvy (umpod.cz, © 2009–2017).

Tato forma obcházení mezinárodního osvojení neprobíhá přes Úřad. Zvolená cesta není nelegální, ovšem není Úřadem doporučována. Žadatelé o adopci nemají takové jistoty jako prostřednictvím Úřadu. Jedna z možných cest k adoptování dítěte probíhá prostřednictvím různých agentur, které se adopcí zabývají. Za svoje služby si agentury účtují vysoké částky peněz. S žadateli o adopci většinou komunikuje právník agentury a je obvykle dosaženo vydání soudního rozhodnutí o osvojení v dané zemi a teprve poté usilují o přemístění dítěte do České republiky (umpod.cz, © 2009–2017). Je ovšem nutné, aby toto rozhodnutí soudu jiného státu bylo uznáno českým soudem. Jinak nemá toto rozhodnutí právní účinky v České republice. Osvojitelé se musí obrátit na příslušný soud v České republice s návrhem na uznání tohoto rozhodnutí.

Dle § 63 odst. 1 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém osvojení musí splňovat vše, co české právní předpisy požadují (např. způsobilost osvojitelů, přiměřený věkový rozdíl mezi osvojencem a osvojitelem, péče před osvojením apod.). Uznání osvojení v těchto případech tak není zcela jisté (umpod.cz, © 2009–2017).

Další možností je zapsání nebiologického otce do matriky jako biologického otce. Biologické matky si za takovou službu účtují nemalou finanční částku. V tomto případě mohou nastat skutečnosti, že se biologická matka svého dítěte nevzdá nebo po určité době začne projevovat zájem o dítě. Domáhání se u soudu je nemožné.

Úřad již v minulosti vydal informační leták, kde uvádí příklad problémové praxe v procesu mezinárodního osvojení. Žadatelé ve věku 65 a 45 let zvolili osvojení mimo Úřad. Za osvojení z africké země museli manželé uhradit vysokou finanční částku,

doložit potvrzení praktického lékaře o zdravotním stavu, výpis z trestního rejstříku a oddací list. Dítě jim bylo po několika měsících předáno soudním rozhodnutím společně s rodným listem. Vzhledem k tomu, že manželé neměli rozhodnutí o potvrzení o osvojení u soudu v České republice, nemohlo být dítě zapsáno na zvláštní matrice v Brně. Návrh o takovéto zapsání bylo zamítnuto, protože africké rozhodnutí o osvojení nesplňovalo podmínky osvojení dle českého práva. Žadatelé musí řešit mnoho problémů vzniklých touto situací. Je to např. pobytový status a zdravotní pojištění dítěte. Navíc se musí domáhat o svěření dítěte do péče u soudu (Osvojení dítěte z ciziny na Úřadě pro mezinárodněprávní ochranu dětí, © 2009–2017).

2 Cíle a výzkumné otázky

Hlavním cílem práce je zjistit, jak probíhá proces mezinárodního osvojení dětí v České republice a případné problémy, které mohou při řešení těchto případů nastat.

Výzkumná otázka byla formulovaná takto:

Jak je vnímáno mezinárodní osvojení v České republice pracovníkem Úřadu pro mezinárodní ochranu dětí v Brně v porovnání s pracovníkem Dětského centra Jihočeského kraje, o.p.s.?

2.1 *Operacionalizace pojmů*

Pracovníkem Úřadu pro mezinárodní ochranu dětí v Brně je pro tento výzkum chápán ten, který zprostředkovává proces mezinárodního osvojení a v jeho průběhu přichází do styku s dítětem i žadatelem o osvojení.

Úřad pro mezinárodní ochranu dětí v Brně je definován jako správní úřad s celostátní působností a je podřízen Ministerstvu práce a sociálních věcí. Byl zřízen podle § 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Je zřízen jako orgán sociálně-právní ochrany dětí. (umpod.cz, © 2009–2017).

Mezinárodní osvojení je přijetí cizí osoby za své v mezinárodním kontextu. Určujícím faktorem, zdali se jedná o mezinárodní osvojení nebo vnitrostátní, je obvykle místo bydliště. Mezinárodní osvojení může probíhat z České republiky do ciziny a z ciziny do České republiky.

Dětské centrum Jihočeského kraje, o.p.s. je nestátní zdravotnické zařízení, jehož účelem je poskytování pomoci a služeb dětem, matkám a rodinám v tíživé sociální situaci. V tomto zařízení jsou umístěovány děti, které mohou být později předány do mezinárodní adopce.

3 Metodika

Pro výzkumné šetření byl použit kvalitativní výzkum. Ten probíhal metodou dotazování, technikou rozhovoru pomocí návodu. V rámci interview bylo komunikačním partnerům položeno celkem sedm otázek. Tento typ rozhovoru umožňuje tazateli nejvýhodněji využít čas k interview a zároveň ulehčuje srovnávání několika rozhovorů (Hendl, 2008). Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založeném na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému (Hendl, 2008). Výhodou kvalitativního přístupu je získání hloubkového popisu daného případu. Klíčovými pojmy pro kvalitativní výzkum je jeho jedinečnost a neopakovatelnost (Miovský, 2006).

Výzkumný soubor je podle Reichel (2009) definován jako „*množina objektů, kterých se zkoumání týká, na které se mají jeho výsledky vztáhnout*“. V rámci tohoto výzkumu je takto považován pracovník Úřadu pro mezinárodní ochranu dětí v Brně a pracovník Dětského centra Jihočeského kraje, o.p.s. Vzhledem k možnosti rozhovoru jenom s jedním zástupcem Úřadu pro mezinárodní ochranu dětí v Brně byl dále osloven pracovník Dětského centra Jihočeského kraje, o.p.s. Rozhovor probíhal s pracovníky v zázemí komunikačních partnerů. Délka rozhovoru byla v rozmezí 30 minut. Kladeny byly otázky předem dané, ale i navazující na zjištěné informace. Výzkumný soubor byl vybrán takto díky jejich zkušenostem s mezinárodní adopcí.

Data byla zpracovaná pomocí otevřeného kódování, čímž se rozumí rozkrytí dat směrem k jejich interpretaci. Výzkumník ve svých datech odhaluje určitá témata. Aplikovat kódování lze slovo od slova, podle odstavců nebo podle celých textů a případů (Hendl, 2008).

4 Výsledky

Hodnocení procesu mezinárodního osvojení

První otázka byla formulována takto: Jak byste hodnotil/a průběh procesu mezinárodního osvojení v České republice?

„Z naší strany nevidím žádný problém. Proces probíhá rychle. Většinou bez problémů. Oproti osvojení vnitrostátního charakteru má mezinárodní osvojení daleko vyšší úspěšnost. Osvojené jsou děti převážně romské národnosti nebo děti s lehkým nebo středně těžkým postižením. Za dobu, co provádíme mezinárodní osvojení jsme se nesetkali s více než třemi případy, kdy dítě muselo být vráceno zpět do České republiky. Jedná se o situace jako je rozpad vztahu rodičů.“ (KP 1)

„V tomhle případě já bych ho hodnotil velmi dobře. My máme tu zkušenost, že proces mezinárodního osvojení probíhá velmi rychle. Hlavně, co je výjimečný, že tam jdou děti, který by se u nás v České republice neměli šanci, aby se dostali buď třeba do osvojení nebo pěstounské péče. Takže tam jdou opravdu děti, který tady u nás šanci nemají.“ (KP 2)

Rozdílnost mezinárodního osvojení v ČR a ve světě

Druhá otázka byla formulována takto: V čem vidíte zásadní rozdíl v procesu mezinárodního osvojení ve světě a v České republice?

„Na rozdíl od jiných zemí Česká republika vyžaduje po žadatelích o osvojení psychologické vyšetření uskutečňované kvalifikovaným psychologem., podle kterého jsou vyloučeny různé psychopatologie. Ovšem musíme zmínit i větší kvalifikaci sociálních pracovníků v jiných zemích, kde tento problém může sama pracovníce odhalit. Rozdílem je i, že v České republice je jediným zprostředkujícím orgánem náš Úřad. Oproti Švédsku, kde je také zřízen jeden ústřední orgán, který ovšem uděluje licence různým agenturám, přes které je osvojení řešeno. Ty si za svoji práci účtují nemalé peníze, které jsou považovány za nutné náklady, které se nepřou ze zásady Haagské úmluvy. Licence je jim udělována na omezenou dobu, asi tak 2 roky. Zároveň v těchto agenturách probíhají přísné kontroly. Jedná se o malé počty agentur řešící tuto agendu, ne více než 5.“ (KP 1)

„Na to já Vám nedokážu odpovědět, protože já ten proces mezinárodního osvojení ve světě neznám. Nevím, které státy to osvojení dělají. Mezinárodní osvojení můžou dělat

pouze státy, kde ta forma toho osvojení funguje. Proto si od nás adoptují děti z Německa, Švédka, Holandska, Rakouska. Protože oni tu formu jakoby osvojení tam nemají. Protože naše právní úprava to umožňuje. U nich funguje pouze ústavní a pěstounská péče. Tudíž oni nemůžou dítě osvojit. Takže když chtějí osvojit musí jen ze státu, kde je to osvojení povolený.“ (KP 2)

Problémy procesu mezinárodního osvojení

Třetí otázka byla formulována takto: S jakými problémy v procesu mezinárodního osvojení se z vaší strany setkáváte nejvíce?

„Největší problém vidím v péči před osvojením. Osvojení je složitě upraveno v občanském zákoníku. Problém nastává už před osvojením, když děti nesplňují podmínky osvojení jako je nutné vypracování individuální plánu ochrany dítěte, neprobíhá mezikrajová spolupráce nebo práce s rodinou na odstranění nežádoucích jevů vedoucích k umístění do ústavní péče. Bohužel řada soudců o takových skutečnostech neví. My se je snažíme proškolovat a o těchto faktech informovat. Další z problémů je, že žadatelé nesplňují dané podmínky. Jako je přiměřený věkový rozdíl atd.“ (KP 1)

„My se v podstatě s žádnými problémy neseťkáváme. Osvojení probíhá velmi hladce. Spolupráce s brněnským úřadem je naprosto skvělá. Jediný, co tam vlastně jakoby je, že jsou tam delší časové průtahy, než se dítě osvojí. Víceméně, ale hovoříme třeba o měsíci (4-6 týdnech), kdy vlastně rodiče (cizinci) se přijedou seznámit s dítětem. Zhruba měsíc to trvá, než brněnský soud rozhodne, o tom že si dítě mohou odvést. Oni s tím dítětem normálně pobývají u nás v České republice. Takže tam v podstatě o nic nejde.

Co se týče problému, než se dítě dostane do databáze, tak v momentě, kdy se to dítě dostane do databáze mezinárodního osvojení, tak tam už to jde opravdu rychle. Takže my nějaké problémy, co se týče mezinárodního osvojení nevnímáme.“ (KP 2)

Možnosti zlepšení procesu mezinárodního osvojení

Čtvrtá otázka byla formulována takto: Co by se dalo v procesu mezinárodního osvojení změnit, vylepšit a popřípadě jak?

„České republiky si dlouhodobě klade za cíl nebýt jenom státem původu dítěte, ale také přijímajícím státem. V tomto ohledu máme jisté ambice, na kterých se musí

pracovat, tudíž je i co vylepšovat. Například poskytnutí lepší přípravy žadatelům, to znamená více je informovat o možných situacích, které mohou nastat atd. V minulosti jsme již navázali kontakty se státy jako Burkina Faso nebo Burundi. Dokonce jsme pro ně pořádali konferenci, kde veškeré náklady jako je letenka a ubytování jsme hradili my. V průběhu konference jsme jim vysvětlili veškeré potřebné informace a navázali s nimi spolupráci. Jelikož se ovšem jedná o nestabilní země, kooperace za dva roky už nemusí vůbec fungovat. Snaha o vylepšování procesu tu vždy na naší straně je a bude.“ (KP 1)

„Já si myslím, že ten systém, jak je nastavený na mezinárodní osvojení, že je fajn. Možná co by se dalo vylepšit je to, že děti, které už jsou vhodné do osvojení nebo je tam předpoklad, že by měli jít do mezinárodního osvojení a sociální pracovníci mají zkušenost, že o to dítě nebude zájem v rámci České republiky, že by ho mohli dřív nabídnout. Ale to si myslím, že se děje. Všichni mají zájem na tom, že když dítě bude třeba zdravotně zatížený a je předpoklad, že opravdu téměř na 100% nebudou žádný tolerantní žadatele z České republiky, že automaticky už dokumentaci posílají, jak v rámci republiky, tak i na to mezinárodní osvojení. Jinak já si myslím, že ten systém je výborně propracovaný.“ (KP 2)

Faktory odrazující potenciální žadatele od mezinárodního osvojení

Pátá otázka byla formulována takto: Co podle Vás nejvíce odrazuje potenciální žadatele o mezinárodní osvojení?

„Rozhodně finanční náročnost celého procesu už jenom tlumočnické služby, náklady na cestu, peníze vynaložené k povinnému pobytu. Dokonce některé země si účtují peníze jako příspěvek za pobyt dítěte v dětském domově nebo v jiném zařízení. Řádově se tato částka vyšplhá do statisícových částek. Příkladem může být adopce dítěte z Filipín, kde tato částka dosáhla k 250 tisícům. Další příčinou je zdlouhavost procesu, která se šplhá do několika let. Řada lidí volí zprostředkování mezinárodního osvojení bez pomoci Úřadu. Jedná se, ale o riskantní tah. Soudy nemusí osvojení dítěte potvrdit, protože nejsou splněny podmínky určené v českém právním řádu.“ (KP 1)

„Já mám zkušenost takovou, že je neodrazuje nic. Oproti českým žadatelům mnohonásobně tolerantnější. V podstatě si berou děti, které tady u nás nikdo nechce. U nás nejsou tolik tolerantní žadatele. Konkrétní dítě řeknu příklad, ať už je to zdravotní

postižení nebo nějaké etnikum, tohle ti žadatele v rámci mezinárodního osvojení vůbec neřeší. Takže ty, když do toho jdou tak v podstatě si to dítě vždy převezmou.“ (KP 2)

Zájem o osvojení z ciziny do České republiky

Šestá otázka byla formulována takto: Co si myslíte, že je hlavní příčinou nízkého počtu mezinárodního osvojení z ciziny do České republiky?

„Z hlediska dotazů o tuto formu osvojení není zájem příliš malý. Dotazů směřují na nás je opravdu hodně. Problémem je však nereálná představa těchto zájemců. Představa je opravdu scestná, kdy si někteří zájemci představují, že akorát projeví o dítě zájem, doletí si pro něj na místo určení, a to je vše. Po seznámení s náročností celého procesu, tuto cestu adopce nevolí. Příčinou je tedy složitost procesu, kterou nechtějí podstupovat.“ (KP 1)

Otázku, co si myslíte, že je hlavní příčinou nízkého počtu mezinárodního osvojení z ciziny do České republiky nebylo třeba pokládat pracovníkovi Dětského centra Jihočeského kraje, o.p.s. vzhledem k nezajišťování agendy mezinárodního osvojení z ciziny do České republiky.

Hodnocení České republiky jako státu původu dítěte

Sedmá otázka byla formulována takto: Jak si podle Vás stojí Česká republika jako stát původu dítěte v žebříčku oblíbenosti a proč tomu tak je?

„Česká republika je poměrně populární státem původu dítěte. O děti je zde relativně dobře postaráno, i když je jasné, že v ústavní péči děti emočně strádají. Pokud nejsou žadatelé informováni o úrovni vyspělosti České republiky očekávají chudobince z dob středověku. Pak jsou však mile překvapeni. To se ale v současnosti moc nestává. Žadatelé si tak mohou být jisti, že se jim nedostane do rukou žádná falšovaná zpráva. Mohou tedy očekávat jistou kvalitu a úroveň těchto služeb. Zároveň i Česká republika odrazuje od mezinárodního osvojení z méně vyspělých zemí jako je Rumunsko.“ (KP 1)

„Když to vezmu ve vztahu jakoby k nám, když si od nás berou žadatele dítě. V žebříčku oblíbenosti mám tu zkušenost i z ostatních zařízeních, kde mezinárodní adopci dělají, že rodiče jsou strašně spokojeni s péčí, která tady je. Co se týče ústavní i náhradní péče, kdy je ten systém velmi dobře propracovaný. Dostávají veškeré informace o dítěti nejenom ze zdravotní stránky, ale i z té sociální dokumentace. Že je tady systém

propracovaný i co se týče komplexní péče ať psychologické, zdravotně sociální a výchovné, že jsou fakt jako hrozně spokojení, s tím, jak jsou děti opečovávaný.

Hodně pozitivně hodnotí přístup lidí, kteří osvojení dělají ať už na úrovni umpodu. I já mám tu dobrou zkušenost, že komunikace s nimi je výborná Jsou nápomocni ve všech ohledech. Když už je nějaká právní situace, který oni nerozumí, tak dokážou s tím pomoci.

Zároveň opačně jsou strašně spokojeni i s lidmi třeba na úrovni zařízení, který s nimi komunikuje. U nás dost často i osvojitelé bydlí. Takže to celkově hodnotí pozitivně. Obecně celý systém fajn. Hodně rádi si děti z České republiky berou. Existuje i sdružení, kde je v rámci celé Evropy Česká republika hodně skloňována v rámci dobré zkušenosti. “ (KP 2)

Tabulka č. 3: Vnímání problematiky mezinárodního osvojení dětí

	Pracovník Úřadu	Pracovník Dětského centra
Hodnocení procesu mezinárodního osvojení	Pozitivní, osvojení v ČR neosvojitelných dětí	Pozitivní, osvojení v ČR neosvojitelných dětí
Rozdílnost mezinárodního osvojení v ČR a ve světě	Psychologické vyšetření v ČR, pověřené agentury ve Švédsku	Jediná možnost osvojení pro Německo, Švédsko, Nizozemsko, Rakousko
Problémy procesu mezinárodního osvojení	Nesplnění podmínek osvojení, chybějící dokumentace	Časové průtahy
Možnosti zlepšení procesu mezinárodního osvojení	Stát se přijímací zemí, lepší informovanost	Dřívější možnost osvojení dítěte
Faktory odrazující potencionální žadatele od mezinárodního osvojení	Finanční a časová náročnost	Nic neodrazuje
Zájem o osvojení z ciziny do České republiky	Není malý, nereálné představy, náročnost procesu	x
Hodnocení České republiky jako státu původu dítěte	Popularita ČR, pozitivní, jistá kvalita	Pozitivní, vysoká úroveň poskytovaných služeb, pozitivní přístup pracovníků

Zdroj: vlastní výzkum

5 Diskuze

V následující části bakalářské práce budou zjištěné poznatky a výsledky výzkumu diskutovány. Problematika mezinárodní adopce dětí je pro mnohé velkou neznámou. Počet článků na toto téma v češtině je minimální. V ojedinělých případech je probíráno, jako je tomu v dnešní době z hlediska mezinárodního osvojení registrovaným párem. O nezájímavosti svědčí i počet mezinárodního osvojení do České republiky, jak uvádí statistika Úřadu pro mezinárodní ochranu dětí. Zároveň však při rozhovoru s pracovníkem Úřadu bylo zjištěno, že dotazů směřujících na mezinárodní osvojení z ciziny do České republiky není málo. Z mého pohledu se nejedná o až tak překvapující fakt, protože česká společnost není nastavena na multikulturní vnímání. Doba uprchlické krize tuto domněnku několikrát potvrdila. Přesto lze ve společnosti vyzorovat zájem o dítě negroidního původu oproti jinému etniku. Myšleným důvodem může být právě vnímání osvojení jako humanitárního impulsu nebo pomyslné blízkosti než s dětmi v Asii. Ačkoliv se Úřad snaží o osvětu mezinárodního osvojení do České republiky, jak uvádí část odpovědi pracovníka Úřadu „*V tomto ohledu máme jisté ambice, na kterých se musí pracovat, tudíž je i co vylepšovat. Například poskytnutí lepší přípravy žadatelům, to znamená více je informovat o možných situacích, které mohou nastat atd. V minulosti jsme již navázali kontakty se státy jako Burkina Faso nebo Burundi...*“ Navázání nových kontaktů se státy vypovídají o větším zájmu o tuto formu osvojení, než tomu bylo dřív. Zde musím podotknout, že souhlasím s jistými připomínkami s názorem pana Habána (In: Blažková, 2014), že být státem s vysokým počtem přijímaných dětí svědčí o určité vyspělosti konkrétního státu. Ovšem nemusí to být jen tento ukazatel, ale fakt, že v mnoha zemích není vnitrostátní osvojení ukotvené v právním řádu. Tento fakt, je zmiňován i v odpovědi: „*Mezinárodní osvojení můžou dělat pouze státy, kde ta forma toho osvojení funguje. Proto si od nás adoptují děti z Německa, Švédka, Holandska, Rakouska. Protože oni tu formu jakoby osvojení tam nemají.*“ Z hlediska rodičů se tak jedná o jedinou možnost získání dítěte za své.

Překvapivým faktem bylo zjištění vnímání procesu mezinárodního osvojení jako procesu rychlého, ať už ze strany Úřadu nebo Dětského centra. Ovšem tento výrok dle mého názoru může platit jen pro organizace řešící administrativu. Z pohledu rodičů se jedná o zdoluhavý proces, na jehož začátku ani neví, zda dítě opravdu obdrží. Vezmeme-li v úvahu veškeré vyšetření, které je potřeba podstoupit a čekací doby u těchto odborníků, vnímat mezinárodní osvojení z pohledu rodičů jako rychlý proces by bylo

zcela zcestné. Přesto všechno se jedná o velmi úspěšný proces. O tom svědčí i následující odpověď „*Za dobu, co provádíme mezinárodní osvojení jsme se nesetkali s více než třemi případy, kdy dítě muselo být vráceno zpět do České republiky. Jedná se o situace jako je rozpad vztahu rodičů.*“ Vnitrostátní osvojení se takto povzbudivými výroky chlubit nemůže. Myslím si, že je úspěšný především proto, že celý proces je opravdu náročný, jak časově i finančně. A zmínění žadatelé mají jediný cíl osvojit si dítě a v tomto ohledu nepřipouští neúspěch. S jednotlivými kroky jsou seznámeni a jsou jim předány veškeré informace. Toto je i jeden z problémů, na kterém bychom měli jako Česká republika zapracovat. Nicméně jako země původu dítěte jsme vnímáni v pozitivním slova smyslu. To potvrzují obě dvě odpovědi komunikačních partnerů. „*Česká republika je poměrně populární státem původu dítěte. O děti je zde relativně dobře postaráno, i když je jasné, že v ústavní péči děti emočně strádají.*“ Zároveň je zde poukázáno i na emoční strádání dětí, jež doposud nebyly zařazeny do vnitrostátní nebo mezinárodní adopce. Touto problematikou se zabývali Langmeier s Matějčíkem. Ti sestavili seznam psychických potřeb dětí. Komplikací sťažující proces mezinárodního osvojení je posílání k osvojení dětí, které osvojitelné být nemohou. Především pro to, že není prokázána práce s rodinou, chybí individuální plán dítěte. Tento fakt zmiňuje i Janočková (2009). Kvůli těmto nesrovnalostem ve správném plnění svých funkcí často děti tráví v ústavní péči přemíru času. Ačkoliv by stačilo věnovat dítěti potřebnou a zákonem danou péči, která by mohla směřovat buď k upravení situace v rodině nebo k nalezení nové rodiny. Tento fakt by mohl být dodržován, kdyby na pomáhající profese jako je sociální pracovník nebyly kladeny až moc vysoké nároky. Nemožnost uskutečňování potřebné péče je prokazatelná například u pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí, kdy na jednu pracovníci připadá více jak 200 dětí. Navíc spolupráce mezi jednotlivými ministerstvy je složitá a vázne v nesmyslnosti vyplňování nespočtu dokumentů v jiné podobě pro jednotlivá ministerstva. Z této strany vidím mnoho nedostatků, na kterých by se mělo pracovat.

Z hlediska celosvětového probíhá mezinárodní osvojení v jednotlivých zemích v různých podobách. Signatáři Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení se sice zavazují k plnění určitých kroků obsaženém v tomto dokumentu, ale jednotlivé země si tyto podmínky mohou poupravit pro svoje potřeby. Například ve Švédsku je daná pravomoc zprostředkovávat mezinárodní osvojení určeným agenturám po dobu několika let, jak je i uvedeno v odpovědi komunikačního

partnera. Otázkou je, jestli takový systém práci ulehčuje nebo naopak komplikuje. Dle mého názoru by při vysokém počtu žádostí o mezinárodní osvojení činil tento způsob procesu rychlejší. Zároveň však přináší mnohé zápory jako je finanční náročnost. Z výzkumu bylo zjištěno, že nutné náklady vynaložené na zprostředkování osvojení ze strany rodičů se šplhají do řádek statisíců. Ovšem touha po tom stát se rodičem je tak silná, že finance jdou stranou. I když v některých případech tomu tak není. To potvrzuje i výzkum (EFRAT, A. et al., 2015), kdy je přikládána větší váha na náklady Haagské úmluvy než na jejich pozitivních účincích. Zprostředkování osvojení přes Úřad činí proces o něco více zdlouhavější a v jistých ohledech i komplikovanější, ale je zde zaručena ochrana dítěte. Nemůže se teda jednat o únos dítěte nebo obchodování s nimi. Existuje i způsob obcházení oficiálních postupů řešení mezinárodního osvojení. Žadatelé si neuvědomují, že pokud zvolí mezinárodní osvojení mimo Úřad a nesplní českým právem stanovené požadavky, nemůže být osvojení platné. Tuto formu osvojení volí především pro její urychlené vyřešení. V jistém ohledu toto rozhodnutí žadatelů chápu, ale přihlédnutím k možným komplikacím bych od této cesty ustoupila, vzhledem k větším složitostem při řešení tohoto problému.

I když se výzkumná část dotýká principu subsidiarity jen okrajově a je především zmíněna v odpovědi „*Možná co by se dalo vylepšit je to, že děti, které už jsou vhodné do osvojení nebo je tam předpoklad že by měli jít do mezinárodního osvojení a sociální pracovníce mají zkušenost, že o to dítě nebude zájem v rámci České republiky, že by ho mohli dřív nabídnout.*“ Dle mého názoru právní ukotvení subsidiarity je zcela nesmyslné. Dítěti je uložena doba hledání adoptivní rodiny v České republice. Až od uplynutí této doby, tj. šest měsíců je předáno do databáze mezinárodního osvojení. Myslím si, že dítě může být od samého počátku, kdy je osvojitelné v databázi vnitrostátního i mezinárodního osvojení. Po umístění do mezinárodní databáze je stejně nadále hledána rodina v České republice. Tento krok by mohl fungovat v obou směrech. Přednost osvojení dítěte do České republiky může být zajištěna v případě zájmu žadatelů o mezinárodní adopci.

Velkým plusem mezinárodního osvojení je nalezení rodiny pro děti, které by jí v České republice neměli šanci najít. Jedná se především o děti romského etnika a děti nějak postižené, jak uvádí ve své práci Ryslová (2012). Ten samý názor je sdílen i ze strany komunikačního partnera. „...*V podstatě si berou děti, které tady u nás nikdo nechce. U nás nejsou tolik tolerantní žadatele. Konkrétní dítě řeknu příklad, ať už je to*

zdravotní postižení nebo nějaké etnikum, tohle ti žadatele v rámci mezinárodního osvojení vůbec neřeší. Takže ty, když do toho jdou tak v podstatě si to dítě vždy převezmou.“ Dle mého názoru je to jedna z největších výhod mezinárodního osvojení. Děti jsou vychovávány v milující rodině a nemusejí emočně strádat v zařízeních ústavní péče. Vždyť hlavním pravidlem osvojení je jednat v nejlepším zájmu dítěte. A co může být větší zájem než milující rodina. V některých případech může dítěti činit obtíže dorozumívání nebo odloučení od známého prostředí. Ovšem vždy je přihlédnuto k jeho přání. Pokud by si tedy nepřálo býti mezinárodně osvojeno, nestane se tak. Pozitivně vnímám tuto myšlenku, že děti nejsou jen vnímány jako neschopné osoby rozhodnout o svém osudu.

Zajímavým řešením bakalářské nebo diplomové práce pro budoucí zpracování této problematiky by bylo provedení výzkumu u všech stran, kterých se týká mezinárodní osvojení. Především ze strany Úřadu v České republice, ale i v zahraničí. Též z pohledu dítěte a žadatelů o osvojení. Zaměřením na psychologický dopad mezinárodní adopce na dítě a na žadatele by bylo také přínosným tématem k zpracování.

6 Závěr

Problematikou mezinárodního osvojení se v české společnosti mnoho autorů nezabývá. Knižních publikací zaměřených na toto téma je minimum. Odráží to také od důležitosti tohoto problému v českém prostředí. Bakalářská práce se snaží předložit ucelenou osvětu mezinárodního osvojení. Kontext teoretické části je tvořen v základních znalostech o průběhu procesu mezinárodního osvojení z České republiky do ciziny a z ciziny do České republiky. Rámec legislativy pak přináší mezinárodní a vnitrostátní dokumenty. Veškeré tyto poznatky byly využity při zpracování rozhovoru pomocí návodu s pracovníkem Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí sídlící v Brně a pracovníkem Dětského centra Jihočeského kraje, o.p.s. Zajímavým faktem bylo zjištění vysoké úspěšnosti takto prováděné adopce. Míra vrácení dětí do země původu je minimální a až na pár případů se téměř nevyskytuje. Zároveň byla identifikována potřeba lepší spolupráce mezi jednotlivými orgány, které dobře neplní své funkce. Tímto problémem pak několik set dětí emočně strádá v zařízeních ústavní péče, protože nesplňují podmínky pro osvojení. Netvoření individuálního plánu ochrany dítěte nebo chybějící práce s rodinou je jeden z důvodů, který vylučuje osvojení dítěte. Úředníci musí zpracovávat důležité dokumenty, které dokládají, že prvotně bylo uděláno vše proto, aby rodina správně fungovala. Pokud tato důležitá práce s dítětem chybí, nemůže být osvojené.

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo zjistit průběh procesu osvojení a problematiku, která s tím souvisí. Cíl práce byl z části splněn. Průběh procesu byl v teoretické stránce práce analyzován, avšak problematika nebyla porovnána tak, jak si autorka přála. Vzhledem k omezení rozhovoru na pouhého jednoho člověka byl výzkum proveden i u jiného pracovníka zabývající se touto problematikou ovšem z jiného pracoviště.

Výsledkem práce je souhrnný popis problematiky a procesu mezinárodního osvojení odehrávající se v České republice. Následující text lze v mnoha ohledech rozpracovat podrobněji, proto zpracování diplomové práce v tomto kontextu by bylo žádoucí. Zejména lze mezinárodní osvojení pojmout nově z psychologického hlediska. Nejen ve směru dopadu na dítě, ale i na žadatele.

7 Seznam použitých zdrojů

BARCONS, N. et al., 2014. *Attachment and adaptive skills in children of international adoption*. *Child & Family Social Work*. 19(1), 89-98, DOI:10.1111/j.1365-2206.2012.00883.x.

BLAŽKOVÁ, J., 2014. *Češi dítě nechtěli, pro Italy je zázrak*. *Mladá fronta DNES*, str. 3. [online]. [cit. 2016-09-05]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Cesi-dite-nechteli,-pro-Italy-je-zazrak.pdf>.

BUBLEOVÁ, V. et al., 2014. *Základní informace o osvojení (Adopci)*. 3. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 57 s. ISBN 978-80-87455-18-0.

BUBLEOVÁ, V., BENEŠOVÁ, L., 2001. *Hledáme nové rodiče*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 24 s. ISBN 80-239-1355-7.

CANZI, E. et al., 2017. *Internationally adopted children's cognitive and social-emotional development during the first post-adoption year*. *European Journal of Developmental Psychology*. 1-14, DOI: 10.1080/17405629.2017.1316257.

DAVID, R., 1999. *Práva dítěte*. 1. vyd. Olomouc. s. 175. ISBN 80-7182-076-8.

EFRAT, A. et al., 2015. *Babies across Borders. The Political Economy of International Child Adoption*. *International Studies Quarterly*. 59(3), 615-628, DOI: 10.1111/iswu.12206.

ELIÁŠ, K., 2012. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, a. s. 346 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

GIBBONS, J. L. et al., 2017. *Human Trafficking and Intercountry Adoption*. *Women and Therapy*. 40(1-2), 170-189. DOI: 10.1080/02703149.2016.1210965.

HCCH, © 1951-2017. 33: *Convention of 29 May 1993 on Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption*. [online]. [cit. 2016-09-05]. Dostupné z: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=69>.

HENDL, J., 2012. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál. 408 s. ISBN 978-80-262-0219-6.

JANOČKOVÁ, M., 2009. K pojmu nejlepší zájem dítěte. In: ROTREKLOVÁ, E. et al., *Aktuální otázky náhradní rodinné péče*. TriaDA – Poradenské centrum, o. s. 64-73. ISBN 978-80-254-5957-7.

KAPITÁN, Z., 2011. Práva dítěte a rozvoj společnosti. In: JÍLEK, D. et al., *Studie o právech dítěte*. Brno – Boskovice: Česko - britská, o.p.s. s. 189-236. ISBN 978-80-260-0377-9.

KŘÍSTEK, A. 2016. *Osvojení dětí: úplná adopce v českém právu*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s. 122 s. ISBN 978-80-7552-022-7.

LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z., 2011. *Psychická deprivace v dětství*. 4. vyd. Praha: Karolinum. 399 s. ISBN 978-80-246-1983-5.

MACELA, M. et al., 2015. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s. 912 s. ISBN 978-80-7478-727-0.

MARRE, D., BRIGGS, L., 2012. *International adoption: global inequalities and the circulation of children*. New York: New York University Press. 312 s. ISBN 978-0-8147-9101-1.

MATĚJČEK, Z. et al., 2002. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál. 155 s. ISBN 80-7178-637-3.

MATĚJČEK, Z., 1999. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. 1. vyd. Praha: Portál. 183 s. ISBN 80-7178-304-8.

Metodické doporučení pro zprostředkování mezinárodního osvojení do ciziny, 2016. [online]. umpod.cz [cit. 2016-09-05]. Dostupné z: https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/osvojeni/Metodicke_doporuceni_pro_mezinarodni_osvojeni.pdf.

Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013. [online]. [cit. 2017-09-05]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14502>.

MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.

MOLINA, P. et al., 2014. *Early deprivation and behavioural adaptation in a sample of italian adopted adolescents*. Today's Children are Tomorrow's Parents. 37/38. 24-32. ISSN 1582-1889.

Osvojení dítěte z ciziny na Úřadě pro mezinárodněprávní ochranu dětí, © 2009–2017. [online]. umpod.cz [cit. 2016-09-05]. Dostupné z:

https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/Evropsky_projekt_Rozvoj_partnerstvi/letak_osvojeni_A4_tisk.pdf.

REICHEL, J., 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1 vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 192 s. ISBN 978-80-247-3006-6.

RYSLOVÁ, K., 2012. *Osvojení jako forma náhradní rodiny*. Praha. Rigorózní práce. Univerzita Karlova v Praze.

Sbírka mezinárodních smluv č. 43/2000. *Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení*, 2000. In: Sbírka mezinárodních smluv, částka 25, s. 930-960.

Sbírka mezinárodních smluv č. 133/2000. *Evropská úmluva o osvojení dětí*, 2000. In: Sbírka mezinárodních smluv, částka 55, s. 2074-2112.

SCHOOLEROVÁ, J., 2002. *Adopce vztah založený na slibu*. 1. vyd. Praha: Návrat domů. s. 217. ISBN 80-7255-066-7.

ŠANDEROVÁ, P., 2011. *Tělesnost jako významný faktor procesu adopce: Kulturně antropologický problém*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 162 s. ISBN 978-80-7419-046-9.

The implementation and operation of the 1993 Hague intercountry adoption convention: Guide to good practice. 2008. Family Law. 216 s. ISBN 978-1-84661-144-5.

Unicef, © 2004-2017. *Úmluva o právech dítěte*. [online]. [cit. 2016-09-05]. Dostupné z: <https://www.unicef.cz/aktualne/82292-umluva-o-pravech-ditete>.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, © 2009–2017. [online]. [cit. 2016-09-05]. Dostupné z: <http://www.umpod.cz/>.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, © 2009–2017. [online]. [umpod.cz](http://www.umpod.cz) [cit. 2016-09-05]. Dostupné z: https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/Evropsky_projekt_Rozvoj_partnerstvi/letak_sekce3_FINAL.pdf.

Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky č. 2/1993, 1993. částka 1. [online]. [cit. 2016-09-05]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>.

Úmluva o právech dítěte a související dokumenty. 2016, Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 155 s. ISBN 978-80-7421-120-1.

Vyžádané informace Statistiky osvojení 2000-2015, 2016 [online]. umpod.cz [cit. 2016-09-05]. Dostupné z:
https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/vyrocní_zpravy__106/Vyzadane_informace/2016/Statistiky_osvojeni_2000-2015.pdf.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, 1999. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 111, s. 7662-81. ISSN 0425-9871.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. 2012. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 33, s. 1026-1365.

Zpráva o činnosti za rok 2015, 2015. [online]. umpod.cz [cit. 2016-09-05]. Dostupné z:
https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/vyrocní_zpravy__106/Zprava_o_cinnosti_2015.pdf.

Zpráva o činnosti za rok 2008, 2008. [online]. umpod.cz [cit. 2016-09-05]. Dostupné z:
https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/vyrocní_zpravy__106/Zprava_o_cinnosti__UMPOD_2008.pdf.

8 Seznam příloh

Příloha č. 1 Konstrukce rozhovoru pomocí návodu

Jak byste hodnotil/a průběh procesu mezinárodního osvojení v České republice?
(Jeho úspěšnost, rychlost)

V čem vidíte zásadní rozdíl v procesu mezinárodního osvojení ve světě a v České republice? (Jak moc se od sebe liší?)

S jakými problémy v procesu mezinárodního osvojení se z vaší strany setkáváte nejvíce?
(Jak často se vyskytují?)

Co by se dalo v procesu mezinárodního osvojení změnit, vylepšit a popřípadě jak?

Co podle Vás nejvíce odrazuje potenciální žadatele o mezinárodní osvojení?

Co si myslíte, že je hlavní příčinou nízkého počtu mezinárodního osvojení z ciziny do České republiky?

Jak si podle Vás stojí Česká republika jako stát původu dítěte v žebříčku oblíbenosti a proč tomu tak je? (Rozhoduje poloha ČR?)